

LIBRIS | ARIEL SABAR | www.libris.ro | how books

VER | TAS

UN PROFESOR DE LA HARVARD,
UN ESCROC ȘI EVANGHELIA
SOTIEI LUI IISUS

Prolog: Roma 9

ACTUL 1 - Descoperirea

Solicitări	13
Învățături ciudate	19
Bun de tipar de la Harvard	33
Chestiuni arzătoare	63
Pocăința Mariei	89
O bijuterie strălucitoare	108
Augustinianum	127

ACTUL 2 - Îndoiala

Epsilon și Iota	159
Enigmele Împărăției lui Dumnezeu	168
Călărind un tigru	181

ACTUL 3 - Dovezi 187

ACTUL 4 - Străinul

Răspântii	217
„Drăgălașul“ și STASI	243
Soția amatoare de sex în grup	266

Nu vreau să știu	We know	279
Camera secretă	books	314
Mâna invizibilă		341
Liniștea		365

ACTUL 5 - Declinul Apocalipsei lui Ioan

Eficacitatea operațională	373
Pro și contra	395
Pactul faustic	430

EPILOG 449

<i>Mulțumiri . . . . .</i>	470
<i>Notă privind sursele și metodele . . . . .</i>	473
<i>Credite foto . . . . .</i>	476
<i>Bibliografie selectivă . . . . .</i>	477
<i>Note . . . . .</i>	486
<i>Index . . . . .</i>	526

SOLICITĂRI

Profesoara Karen Leigh King atinsese apogeul în domeniul său ca interpretă strălucită a textelor controversate din Scripturi. Rafturile din biroul pe care îl ocupa la Harvard Divinity School erau burdușite cu texte antice la fel de misterioase pe cât erau de uimitoare. Printre acestea se numărau *Înțelepciunea lui Iisus Hristos*, *Revelația secretă a lui Ioan* și *Evanghelia după Iuda*. *Evanghelia Mariei Magdalena* era una dintre favorite. La fel se putea spune și despre *Tunătoare și Perfectă – Puterea Minții*, un discurs al unei zeități feminine ale cărei paradoxale afirmații erau apreciate de profesoara King drept „incredibil de incluzive”¹.

Astfel de scrieri nu se găseau nicăieri în colecția de texte sacre aprobate de Biserică, cunoscută în mod obișnuit ca Noul Testament. Primii episcopi le-au respins, considerându-le erezii, și au ordonat distrugerea lor. Timp de sute de ani, nimeni nu a știut ce s-a întâmplat cu ele. Totuși, la sfârșitul secolului al XIX-lea, fragmente de papyrus care poartă urme ale acestor scripturi pierdute au început să apară în siturile arheologice și în magazinele de antichități din Egipt. Povestea pe care acestea o spuneau despre primele secole ale creștinismului² avea să îi forțeze pe istorici să reconsidere aproape tot ceea ce își închipuiau că știu despre una dintre cele mai mari religii ale lumii. Cu cât mai multe bucăți de papyrus dezvăluiau deșerturile, cu atât istoria oficială a creștinismului – „povestea primordială”, așa cum a numit-o King, începea să arate ca o mare minciună.

Pentru King, textele nou descoperite erau piesele lipsă, care ar fi făcut Biblia să arate altfel decât o știm astăzi, dacă istoria nu ar fi urmat un curs diferit. În textele eliminate din scrierile primilor credincioși, ea a văzut mesajul unei creștinătăți tolerante, mai puțin îndreptată spre violență decât cel transmis de lungul șir al atotputernicilor papi sau de predicatori de duminică. „Abia începem să așezăm una lângă alta piesele unei narațiuni mai cuprinzătoare și mai riguroase a începuturilor creștine“, a declarat odată ea. „Deșertul secetos al Egiptului a oferit un festin pentru hrănirea minții și, poate, și pentru cea a spiritului.“

Când colegii de catedră au publicat o carte în semn de omagiu adus întregii ei activități, i-au dat titlul *Re-Facerea Lumii*. „Pe un ton moderat“, au scris ei, „ea a schimbat modul în care s-au făcut până acum studiile despre creștinismul timpuriu.“

* * *

Ca eminent istoric al evangheliilor interzise, al Universității Harvard, ea ar fi putut fascina orice sală de curs, aflată oriunde în lume. Dar studenții nu au fost singurii interesați de prelegerile sale. Munca ei, aflată la hotarul credinței, a atras atenția deopotrivă conspiraționiștilor și mediumurilor, unii dintre aceștia considerând-o deținătoarea tainelor cunoașterii. Unul dintre ei i-a încredințat, prin e-mail, un cod despre care spunea că poate descifra misterele Bibliei. Un altul i-a cerut o cheie secretă a ordinii aparent aleatorii a spuselor lui Iisus în Evanghelia apocrifă a lui Toma. „O femeie mi-a oferit «faptele adevărate ale Mariei Magdalena», pentru că, spunea ea, «eu sunt Maria Magdalena».³ Primesc o mulțime de astfel de lucruri“, își amintește King.

Pentru mulți credincioși ortodocși și evangheliici de astăzi, evangheliile studiate de King nu erau acum mai puțin blasfematoare decât fuseseră pentru Părinții Bisericii: erau iluzii țesute de diavol, abateri de la singura cale adevărată. Aceasta era explicația pentru

un alt gen de e-mailuri care o plasau pe King în mijlocul unei adevărate confruntări: ura și amenințările, unele atât de toxice, încât King le-a „carantinat“ într-un dosar pe care l-a etichetat „Otravă“⁴. „Pocăiește-te“⁵, au îndemnat-o mulți, „cât mai este timp“.

* * *

9 iulie 2010 – o zi de vineri la finalul unui apăsător val de căldură care se năpustise peste Boston – i-a adus un alt e-mail neobișnuit. L-a primit chiar înainte de prânz. Profesoara King, care lucra de acasă pe perioada de vară, nu a recunoscut expeditorul, dar titlul mesajului – „Evangheliile copte gnostice din colecția mea“ – o interesa. Scripturile despre care a scris King, care datau din secolele II-IV d.Hr., au fost uneori numite „gnostice“, din cauza perspectivei pe care o aveau asupra mântuirii: aceasta nu a venit din moartea și învierea lui Iisus, ci prin cunoașterea personală a divinului. Copta a fost limba primilor creștini din Egipt și a unora dintre cele mai vechi copii ale evangheliilor care au supraviețuit până în zilele noastre. Majoritatea manuscriselor gnostice cunoscute au fost descoperite între anii 1890 și 1940, și multe dintre ele fuseseră păstrate mult timp în muzee și biblioteci din Egipt, Germania și Regatul Unit. Dacă un set de evanghelii neatestate anterior ar ieși la lumină, ar arunca în aer domeniul studiilor biblice. Existau atât de puțin texte pentru atât de mulți învățați, astfel că fiecare descoperire stârnea un fel de agitație – și adesea înfruntări pizmașe pentru accesul la aceste texte.

Expeditorul s-a prezentat ca fiind un colecționar de manuscrise. I-a spus lui King că deține aproximativ 15 papirusuri copte, dintre care unul i-a reaprins recent curiozitatea. „Din păcate, nu citesc copta“, a scris el. Avea însă o traducere în limba engleză. „Pare a fi“, a scris el, „o evanghelie gnostică, în care Iisus și un discipol au o controversă despre Maria.“

„Deoarece am citit câteva dintre lucrările dumneavoastră, numele [sic] mi-a venit în minte“, a continuat el. „Dacă sunteți interesată să aruncați o privire mai atentă, vă trimit cu plăcere fotografii prin e-mail.“

King i-a răspuns, spunându-i că este foarte interesată.

Cinci ore mai târziu, bărbatul i-a trimis prin e-mail imagini cu o duzină de fragmente de papyrus. I-a atras atenția asupra a două dintre acestea, precizând că Papyrusul copt 01-11 era o frântură dintr-un document mai amplu ce conține fragmente din *Evanghelia după Ioan*. Probabil că data din secolul al III-lea d.Hr. Celălalt, Papyrusul copt 02-11, era textul despre Maria, menționat în primul e-mail, pe care acum îl numea „*Evanghelia necunoscută*“⁶. O riglă din metal, așezată de-a lungul marginii sale inferioare arăta că măsoară aproximativ șapte pe patru centimetri, adică aproape de mărimea unei cărți de vizită. Pe una din fețe se vedeau opt rânduri scrise de mână în limba coptă. Niciunul dintre rânduri nu era complet, semn că bucata fotografiată fusese ruptă sau tăiată din mijlocul unei pagini mai mari.

King a recunoscut unele dintre cuvintele care supraviețuiseră timpului. Primul rând, de exemplu, amintea un verset din *Evanghelia după Toma*. Alte fraze păreau a fi din *Evanghelia Mariei*, un text din secolul al II-lea care o descria pe Maria Magdalena ca fiind, în ochii lui Iisus, superioară apostolilor bărbați. Întâmplarea făcea ca profesoara de la Harvard să fie cel mai mare expert din lume în *Evanghelia Mariei*; cercetările sale pe această temă, ca tânăr om de știință în California, au adus-o pentru prima dată în atenția Universității Harvard în anii '90. În cărți și prelegeri, King a folosit textul pentru a desființa ceea ce considera unul dintre cele mai periculoase falsuri din istoria creștinismului: portretizarea Mariei Magdalena drept o prostituată pocăită – o calomnie aprobată de papi, adevăratul scop al acestora, credea King, fiind acela de a ține femeile creștine departe de putere, în timp ce tânără Biserica, în curs de constituire, curta patronajul Romei patriarhale.

Paralelele dintre aceste texte familiare și „Evanghelia necunoscută” a colecționarului erau fascinante. Dar ceea ce a lăsat-o perplexă pe King a fost acel singur rând lipsit de orice precedent cunoscut: *Peje Iēsous nau ta-hime*⁷ însemna în coptă „Iisus le-a spus: Soția mea”.

Fraza era atât de extraordinară, încât lui King aproape că nu i-a venit să creadă, restul textului însă nu lăsa loc de nicio îndoielă. Chiar înainte de a vorbi Iisus, discipolii pun o întrebare despre valoarea unei femei pe nume *Mariam* sau *Maria*. „Soția mea...” răspunde Iisus. „...ea poate fi discipolul meu... ... Lăsați oamenii răi să hulească... /... În ceea ce mă privește, locuiesc cu ea pentru a...”

Era portretul unui Iisus căsătorit, care locuia cu soția sa Maria Magdalena, blestemându-i pe detractorii ei. O imagine total diferită de oricare alta cunoscută în istorie.

* * *

Pentru mai bine de cincisprezece secole, autoritățile creștine puseseră semnul egal între sex – și, prin extensie, între femei – și păcat. Timp de secole, predicatorii și teologii îi învățaseră pe credincioși să simtă rușine și respingere față de cele mai umane dorințe. Dacă ar fi existat dovezi că Iisus s-a căsătorit, iar soția i-a fost unul dintre discipoli – sau chiar dacă primii creștini doar au crezut că a făcut-o –, am fi avut prilejul unei investigații amănunțite, fără precedent, a modului în care a prevalat această denigrare a sexului și de ce s-a întâmplat astfel. Celibatul clerului și excluderea femeilor din preoție erau predicate bazându-se pe prezumția celibatului lui Iisus și pe decizia sa de a avea numai apostoli bărbați. Dacă unii dintre primii creștini au văzut-o pe Maria Magdalena ca soție a lui Iisus, asta ar putea explica de ce liderii din vechime ai Bisericii s-au străduit să o defăimeze, etichetând-o drept prostituată – o femeie înlăcrimată care spală picioarele lui Iisus cu părul ei parfumat, după ce s-a căit de păcatele sale.

King și-a petrecut o mare parte din carieră punând sub semnul întrebării caracterul complet al „datelor“ Bisericii, așa cum le-a numit ea cu claritate. Descoperirile moderne precum *Evanghelia după Toma* și *Evanghelia Mariei* – și acum, poate, și acest text – au arătat cât de eficienți fuseseră Părinții Bisericii în a distorsiona datele, îngropând literalmente acele părți ale credinței creștine care nu le erau pe plac. Într-adevăr, nisipurile Egiptului ar fi putut înghiți pentru totdeauna aceste scrieri interzise dacă nu ar fi existat ambițiile războinice ale unui general francez de 28 de ani.

ÎNVĂȚĂTURI CIUDATE

Pe 1 iulie 1798, Napoleon Bonaparte a debarcat în portul egiptean Alexandria cu 40 000 de soldați și cu visul de a clădi un imperiu. Impulsionat de victoriile sale din Italia, el jinduia la o glorie mai mare – o cucerire impresionantă care, în același timp, ar fi zădărnicit comerțul britanic cu Africa de Nord și ar fi satisfăcut ceea ce unii au numit „complexul” său oriental.

„Am văzut calea prin care să îmi realizez toate visele”⁸, a spus el despre Egipt. „Mi-aș fi întemeiat o religie, m-am văzut mărșăluind în drum spre Asia, pe spatele unui elefant, cu un turban pe cap și în mână cu un nou Coran pe care l-aș fi creat pentru a se potrivi nevoilor mele.” El a urmărit să exploateze „tărâmul întregii istorii pentru propriul meu profit”.

Pentru Napoleon, expediția a fost un fiasco militar rar întâlnit în istorie. În 1799, la adăpostul unei nopți de august, s-a strecurat pe o fregată înapoi spre Europa, lăsând Egiptul în haos și soldații săi în sărăcie și revoltă. Eșecul lui Napoleon a condus însă, în cele din urmă, la un triumf: a deschis oamenilor de știință occidentali calea spre cercetarea țării faraonilor. Alături de armele, corăbiile și soldații săi, Napoleon transportase cu el din Franța aproximativ 170 de intelectuali și savanți – unii dintre cei mai străluciți oameni de știință, artiști și ingineri ai acelor vremuri. Savanții s-au întors cu desene ale minunilor egiptene, de la Mormintele de la Luxor la Zodiacul de la Dendera. Între timp, o companie de soldați francezi, extinzând un fort în apropierea orașului Rosetta, a descoperit o placă din granit lustruit, gravată cu trei blocuri paralele de text: unul în

hieroglife egiptene; unul în limba greacă; și unul în demotică, o precursoră a coptei. Placa va deveni cunoscută sub numele de Piatra de la Rosetta. Omul de știință francez Jean-François Champollion a folosit traducerile alăturate pentru a sparge codul hieroglifelor, făcând accesibile scrierile egiptenilor antici lumii moderne. Savanții și-au publicat descoperirile extraordinare într-un set de 23 de volume, *Descrierea Egiptului*, care au stabilit în mod efectiv domeniul egiptologiei și au aruncat Europa în „febra egiptomaniei“.

La scurt timp, Egiptul a fost invadat de negustori, diplomați, spioni și aventurieri occidentali, împreună cu o cavalcadă de vânători și comercianți de antichități, care au descoperit ceea ce savantul francez Hélène Cuvigny a numit „un El Dorado arheologic“. Pofta pentru exotismul unei civilizații mărețe a fost atât de nestăpânită, încât au fost încheiate tranzacții în care nici cumpărătorul, nici vânzătorul nu știau exact ce le trecea prin mâini. Avertismentele cu privire la speculă și fals au fost emise încă din 1830⁹. Ocazional însă, câte un cumpărător avea mare noroc.

* * *

Într-o zi de ianuarie a anului 1896¹⁰, un cărturar german pe nume Carl Reinhardt se învârtea nehotărât printre rafturile unui magazin de antichități aflat pe una dintre străzile din Cairo. Un comerciant a scos de sub tejghea un codex sau o carte de papirusuri copte și a susținut că un *fellah*, un țăran egiptean, îl găsisse înfășurat în pene și îndesat într-o nișă a unui zid din orașul Akhmim, la 482 de kilometri sud de Cairo. Nici comerciantul, nici Reinhardt nu au putut să-i descifreze conținutul, însă cel din urmă a plătit prețul cerut și a dus codexul la Berlin, depunându-l în ilustrul Muzeu de Artă Egipteană al orașului. În vară, un tânăr coptolog german, Carl Schmidt, s-a pus pe treabă și a încercat să îi găsească înțelesurile. Schmidt a catalogat scrisul de mână drept având un „rafinament neobișnuit“¹¹ și i-a datat stilul în secolul al V-lea d.Hr. Dar abia când a ajuns la

paginile de sfârșit – unde scribii antici așezau de obicei titlurile – a citit cuvintele care i-au tăiat respirația:

„Evanghelia după Maria”¹².

Dacă privirile nu îl înșelau, era prima evangheliie cunoscută, scrisă în numele unei femei.

Într-una dintre scene, Iisus înviat le spune ucenicilor să iasă și „să predice vestea cea bună”. Cu toate acestea, când Iisus pleacă, ucenicii se tânguiesc, temându-se să nu aibă parte de același sfârșit înfricoșător ca Mântuitorul. „Dacă nu l-au cruțat pe El”, au întrebat ei, „cum ne vor cruța pe noi?”

O femeie pe nume Maria, care pare a fi Maria Magdalena, se ridică pentru a le da curaj. „Nu plângeți și nu vă supărați și nici nu lăsați inimile voastre să fie cuprinse de îndoială”, le spune ea. „Căci harul Lui va fi cu voi toți și vă va adăposti.”

„Soră”, răspunde apostolul Petru, „știm că Mântuitorul te-a iubit mai mult decât pe toate celelalte femei. Spune-ne cuvintele Mântuitorului pe care ți le amintești, lucrurile pe care le știi și noi nu, pentru că nu le-am auzit.”

„Vă voi învăța ceea ce vă este ascuns”, spune Maria, apoi ridiculizează cu blândețe lașitatea bărbaților. Ea spune că atunci când El i s-a înfățișat într-o viziune, i-a spus: „Ce minunat e să nu te îndoiești la vederea Mea!”

Dar apariția lui Iisus în fața ei și vorbele despre ascensiunea sufletului spre un loc liniștit, care lasă în urmă forțele întunericului, stârnesc suspiciuni în fratele lui Petru, Andrei, care se plânge că are îndoieli despre „ideile ciudate” ale Mariei.

Petru, la rândul său, privește cu îndoială preferința lui Iisus pentru Maria. „A vorbit atunci El, îndeaproape, cu o femeie, fără ca noi să știm despre asta?” întreabă el. „Trebuie să ne supunem și să o ascultăm? A ales-o El pe ea în locul nostru?”

„Petru, fratele meu, ce îți imaginezi?“ întreabă Maria plângând. „Crezi că am inventat singură aceste lucruri în inima mea sau că spun minciuni despre Mântuitor?“

Învățăcelul Levi întrerupe cearta, numindu-l pe Petru temperamental și spunându-le celorlalți că ar trebui să le fie rușine. El le amintește oamenilor că numai Mântuitorul decide cine poate da lumii vestea cea bună¹³. „Căci dacă Mântuitorul a făcut-o vrednică, spune Levi despre Maria, cine ești tu, atunci, pentru a o respinge? Cu siguranță, Mântuitorul o cunoaște mai bine, iar cuvintele Lui sunt adevărul curat. De aceea el a iubit-o mai mult decât pe noi.“ Evanghelia se încheie cu ucenicii muștrați plecând în lume ca să predice.

Textul întrecea orice așteptare. În tradiția cunoscută credincioșilor moderni, Petru este „stânca“ pe care Iisus întemeiază Biserica, iar Maria Magdalena, o prostituată pocăită. Aici, Petru este un om furios, iar Maria, stânca, singura persoană suficient de fermă pentru a-i urma lui Iisus ca sfântuitor al ucenicilor. A te îndoii de ea, așa cum sugerează Levi, însemna să te îndoiești de Mântuitorul însuși.

* * *

Până în acea zi din 1896 când Reinhardt a obținut codexul, aproape tot ce știau oamenii de știință despre texte precum *Evanghelia Mariei* provenea din denunțurile vânătorilor de erezii din secolul al II-lea. Epifanie, un episcop din Cipru, și-a numit discursul *Cufărul cu leacuri*, comparând interpretările gnostice ale învățăturilor lui Iisus cu o boală a trupului creștin. Gnosticii erau „oameni înșelători“¹⁴ care „falsificau cărți fără sens, crescând din [învățăturile lor] precum fructele într-o grămadă de bălegar“, a scris el. Acești credincioși, „josnici, păcătoși, ne atacă precum un roi de insecte, infectându-ne cu boli, erupții urât mirositoare și plăgi“.

Irineu, episcopul Lyonului, a avut o altă abordare, acuzându-i pe gnostici de narcisism. „Se proclamă ca fiind «perfecti», astfel încât nimeni să nu poată fi comparat cu ei“, scrie el în *Împotriva ereziilor*.